

Ääniä tuulispäästä

HAILA, YRJÖ & VILLE LÄHDE (2003; toim.). *Luonnon politiikka*. 280 s. Vastapaino, Tampere.

Kirja on esseekokoelma, johon on koottu eräitä eniten keskustelua herättäneitä puheenvuoroja ”ekoatehistorian” alueelta. Toimittajina ovat Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan professori Yrjö Haila ja saman yliopiston filosofian laitoksen tutkija Ville Lähde. Teoksen aihepiiri on poikkeuksellisen tärkeä ja yhteiskuntapoliittisesti mielenkiintoinen: luonnon politiikka (kuten Natura-hankkeet) kuuluu ympäristöpolitiikan kuumiin aiheisiin.

Hailan ja Lähteen teos on erilaisten näkökulmien *heteroversum*, niiden kohtaamispaikka. Tämä ei kuitenkaan ole kielteistä: tarkastelukohde on yhteinen ja esseiden aihepiirit limittyvät toisiinsa. Kiitosta ansaitsevat myös toimittajien kirjoittama laaja johdantoartikkeli sekä jo-

kaisen artikkelin esittely, tosin ne olisi voinut kirjoittaa perusteellisemmin ja selkeämmin. Muutama kiinnostava ajatus tuntuu jäävän raakileeksi. Arvelen, että monet filosofiseen argumentaatioon tottumattomat opiskelijat ja ehkä myös muiden tieteenalojen edustajat jättävät teoksen liian vaikeana kesken.

Teos edustaa aatehistoriaa ja filosofiaa, vaikka otsikko viittaakin politiikan tutkimuksen alaan. Poliitiikan tutkimuksena perinteisessä mielessä *Luonnon politiikkaa* ei voi pitää. Teoksen aihepiiri luotaa kulttuurin pohjavirtoja ja tähdentää ihmisen sisällä olevaa luontoa. Tuon ikään kuin piilevän luonnon merkityksen osoittamisessa ovatkin teoksen kiistattomimmat ansiot. Ajatus ihmisen sisällä jylläävästä (tai kärsivästä!) luonnosta ei ole aikaisemmin ollut näin painokkaasti esillä Suomessa.

Luonnon politiikan määrittely jää kuitenkin teoksessa vajaaksi, varsinkaan kun teoksen käännosesseissä tätä

käsitettä ei käytetä. Ehkä se ei kuitenkaan ole pahaksi: rajaamattomat ideat saattavat herättää enemmän eläväistä keskustelua kuin tiukasti määritellyt käsitteelliset tiiliskivet, jotka päinvastoin herättävät halun rakentaa muureja. Esimerkkinä olkoon luonnon politiikan sukulaiskäsite *elämän politiikka* (*life politics*), joka on puhuttanut suomalaisia yhteiskuntatieteilijöitä. Kukaan ei tunnu tarkkaan tietävän mitä sillä tarkoitetaan. Siitä huolimatta elämän politiikasta on kirjoitettu jo parikin teosta ja käsitteestä väitellään kiivaasti tohtorinväitöksissä.

Realismin kannattajia toimittajat hätkähdyttävät esipuheessaan kirjoittamalla melko suoraviivaisesti, että kulttuurilla ja luonnolla ei voi olla mitään kokonaisteoriaa eikä mitään suhdettakaan (esim. s. 32). Voidaanko kaikki kulttuurin ja luonnon suhteista kirjoitetut lukematomat teokset ja artikkelit nyt heittää roskakoriin? Tuskin sentään. Toimittajat haluavat vain sanoa, että kulttuuri ja luonto ovat erottamattomasti kietoutuneet toisiinsa ja että kaikenkattavan teorian hakemisen sijasta olisi paljon konkreettisempaaakin puuhaa.

Toimittajien puhdasoppinen konstruktionismi kiinnittää huomiota. Heidän mukaansa ei esimerkiksi ole olemassa yhtä ja ainoata globaalia ympäristöongelmaa, koska maapallon väestö kokee globaalit ongelmat eri tavoin (ks. esim. s. 34). Näin tietysti tarkkaan ottaen onkin. Mutta eikö toisaalta näin tiukka konstruktionismi johda yhteiskuntatieteelliseen reduktionismiin ja sulje teitä tieteidenväliseltä tutkimukselta? Konstruktionistiset lähtökohdat joutuvat tässäkin teoksessa koristeeksi kun esiin nousee varsin realistisia suosituksia.

Brittiläisen kulttuuritutkijan Raymond Williamsin tyylikäs essee avaa kokoelman ja piirtää luontokäsitysten aatehistoriasta hienon kokonaiskuvan. Essee ei kuitenkaan tarjoa paljoakaan uutta purtavaa, muutamat ideat tuntuvat jo moneen kertaan myydyiltä. Ranskalaisen tieteentutkijan Bruno Latourin pääajatus on, että vihreän liikkeen poliittinen ekologia tulee ymmärtää vaihtoehtona modernisaatiolle, uutena tapana käsitellä kaikkia inhimillisen ja ei-inhimillisen yhteiselämän ilmentymiä. Luonto ei ole myöskään kulttuurin passiivinen näyttämö, vaan aktiivinen toimija, joka vaikuttaa ihmisen tahdosta ja toiminnasta riippumatta kulttuurin kehitykseen. Tämä ajatus tuo mieleen akateemikko Ilmari Hustichin, joka avasi jo 1960-luvulla Suomea koskevat yleisteoksensa tähdentämällä luonnon muutoksen merkitystä ja piti esimerkiksi pohjoista ilmastoa tärkeänä historian kulkuun vaikuttavana tekijänä (esim. Hustich 1965).

Kokoelman omaperäisin artikkeli on amerikkalaisen politiikan tutkimuksen professorin William Connollyn kahden tarinan varaan rakennettu essee ”Ääniä tuulispäästä”. ”Tuulispää” on vertauskuva niille luonnon voimille ja mahdeille, jotka tekevät mahdottomaksi tarkastella maailmaa yksinkertaistavien dikotomioiden kautta. Kun tuulispää puhalttaa, dikotomioita ei enää ole. ”Luonto” tuottaa välimuotoja, kuten toisen tarinan päähenkilön, hermafrodiitti Alex/inan. Kaksineuvoinen elämä ei tunnu mahtuvan polariteeteille rakentuneen kulttuurin puitteisiin. Connolly löytää kulttuurista mekanismeja, kuten syyllistäminen tai sulkeminen kulttuurin ulkopuolelle, joilla yhteisö suojelee kaksinapaisia tulkin-tojaan maailmasta. Hän miettii myös vaihtoehtoja, jossa vastakohtaisuudet voitaisiin määritellä niin avarasti, että niiden välinen jännite häviäisi.

Brittiläinen antropologi (ja kolttakulttuurin tutkija) Tim Ingold väittää rohkeasti, että uusi maapallon laajuisen ympäristön idea ei lähennä ihmiskuntaa maailman kanssa, vaan päinvastoin erottaa meidät maailmasta, ehkä lopullisesti. Hänen kielipelissään globaalin ympäristön käsite on kolonialistinen, koska se vahvistaa modernin tieteen ja teknologian voittokulkuun liittyviä mielikuvastoja. Tuolla käsitteellä tarkastelemme maapalloa elämästä erillisenä maailmana, eikä elämismailmana, kuten Ingoldin mielestä pitäisi. Hänestä globaalin ympäristön käsite johtaa pinnalliseen ympäristöpolitiikkaan eikä syvempään näkemykseen nykyisistä ongelmista, joihin voitaisiin päästä muun muassa tutustumalla alkuperäiskulttuurien kosmologioihin.

Onko globaalin ympäristön käsite tosiaan niin vaarallinen kuin Ingold esittää? Millä käsitteellä sitten tarkastelisimme globaaleja ympäristöongelmia? Nämä kysymykset Ingoldin kiinnostava kielipeli sivuuttaa.

Eräs Yrjö Hailan esseen pyrkimyksistä on osoittaa, miten Raamatusta peräisin oleva ajatus erämaasta elottomana ja varsinkin ihmiselle soveltumattomana alueena on muuttumassa luonnonsuojelun vuoksi. Luonnonsuojelun mielikuvamaailmassa erämaasta on tullut, ainakin öökkäatasolla, varsin vilkas ja eläväinen paikka. Haila käyttää aineistonaan lähinnä yhdysvaltalaisista aatehistoriallista tutkimusta, eikä suomalainen erämaasuhte ole nyt polttopisteessä.

Hailan esseetä lukiessa tulee mieleen, että Suomessa erämaan ja kulttuurimaan välinen ero ei ole läheskään niin jyrkkä kuin Pohjois-Amerikassa. Suomalaisessa erämaasuhteessakin saattaa olla kristinuskon ja luonnonuskon yhdistäviä synkretistisiä piirteitä. Me uskallamme käyttää erämaita hyväksemme, kun taas monelle saksalaiselle tai ranskalaiselle koskematon metsä on pelottava kokemus.

Ehkä merkittävin kokoelman esseistä on yhdysvaltalaisen biologin Donna Harawayn ”Manifesti kyborgeille” vuodelta 1986. Kyborgin voisi väljästi määritellä ihmisen ja koneen, ennen kaikkea hermojen ja elektroniikan, integroitumiseksi, keinotekoisien ja orgaanisten sulautumiseksi. Siinä perinteiset käsitykset ihmisen ja koneen rajoista joutuvat liikkeeseen ja asettuvat keskustelun alaisiksi. Puhdas kyborgi lienee toteutettu vain kauhu- ja tieteiselokuvassa. Sen sijaan vähittäistä *kyborgisoitumista* tapahtuu koko ajan. Ihmisruumis ja teknologia niveltävät vähitellen toisiinsa, kuten lääketieteessä ja tietoteknologiassa. Sotateknologian kehitys on tuottanut kyborgisoituneen taistelijatyypin, jonka muistuttaa jo robottia, kuten viimeksi Irakin sodassa näimme. Samaa ajatusrataa kiertäen tietokoneiden verkoissa väijyviä ”viirusia” ja ”matoja” voitaisiin nimittää vaikkapa *elektrokyborgeiksi*.

Kyborgi-vertauskuvan kiistämätön ansio on siinä, että se on antanut nimen kokonaan uudelle kulttuurin ilmiölle ja tyyppille ja määritellyt sen. Aavistuksen verran liian konelähtöiseltä se vieläkin vaikuttaa. Tätä vertauskuvaa käytetään myös tukemaan kuvitelmaa modernista, haavoittumattomasta superihmisestä. Jäin kaipaamaan kyborgiajattelun kytkemistä teoksen alussa vahvasti esillä olleeseen ihmisen sisäisen luonnon ideaan.

Toimittajat eivät määrittele kohdeyleisöään, mutta teosta käytettäneen kurssikirjana monessakin ympäristötieteessä, ehkä myös luonnontieteen puolella. Teoksen

suhteellisen vaikeiden tekstien ymmärtäminen vaatii paneutumista ja jonkin verran taustatietojakin, eli aivan perustason kurssikirjaksi teos ei sovellu.

Kaikkiaan Haila ja Lähde ovat tehneet melkoisen kulttuurityön saattaessaan suomeksi näin korkealaatuisen ja kiinnostavan valikoiman ympäristön ja kulttuurin suhdetta käsitteleviä tekstejä. Artikkeleiden kääntäjät Mikko Lehtonen, Ismo Koskinen, Topi Makkonen, Ville Lähde, Maarit Piipponen, Eila Rantonen ja Suvi Ronkainen ovat onnistuneet erinomaisesti.

Mikä sitten on teoksen keskeinen sanoma? Yhtä ja ainutta sanomaa ei ole, eikä pidäkään olla. Kirjoitukset puhuvat puolestaan. Toimittajat tosin kirjoittavat, että

luonnosta on tulossa entistä pahempi ja yllättävämpi kulttuurin häiriö ja että ekologisten näkökulmien painoa tapahtumien arvioinnin perustana olisi syytä lisätä. Olen samaa mieltä.

KIRJALLISUUS

Hustich, I. (1965). *Suomi tänään. Kuinka maamme on muuttunut*. Tammi, Helsinki.

ILMO MASSA

*Sosiaalipolitiikan laitos &
Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos,
Helsingin yliopisto*